

Açıköğretim Fakültesi ve Açıköğretim Lisesi Uygulamalarını İçeren Araştırmalara İlişkin Bir Değerlendirme

Prof. Dr. Uğur DEMİRAY
Yard. Doç. Dr. Mediha SAĞLIK

ÖZET

Araştırmalar; bilgiye ulaşma ve bilgiyi değerlendirme sürecinde toplumsal sistem ve oluşumların derin okunması açısından önemli bir işlev yüklediği için özel bir önem taşımaktadır. Toplumsal açıdan oldukça önemli bir kurum olan eğitim sistemlerinde örgün eğitimin yanı sıra işleyen uzaktan eğitim sistemi Türkiye’de önemli uygulama alanları bulmaktadır. Bunlardan ilki ve en kapsamlısı; yüksek eğitim düzeyinde çok büyük bir öğrenci kitlesine hizmet veren, 1982-1983 öğretim yılında eğitim/öğretim faaliyetlerine başlayan ve 20 yıllık geçmişe sahip olan Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi (AÖF) uygulamasıdır. Diğerleri ise Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde yer alan biri 1992-1993 yılında eğitime başlayan ve 10 yıllık bir geçmişe sahip olan Açıköğretim Lisesi (AÖL) ile 1997-1998 öğretim yılında eğitime başlayan , 5 yıllık bir geçmişe sahip olan ilköğretim düzeyindeki Açık İlköğretim (AİL) uygulamasıdır.

Bu geçen süreler içerisinde sözü edilen uygulamalardan AÖF ve AÖL çok sayıda araştırmaya konu olmuştur. Henüz çok genç olan AİL uygulaması ile ilgili olarak literatürde her hangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmada; bugüne dek yapılan çalışmaları içeren araştırmalardan yola çıkılarak, hem AÖF hem de AÖL için ayrı ayrı ve karşılaştırmalı olmak üzere; inceleme konuları, yayın türü, yazım amacı, yayın dili, yazarların özellikleri ve yayım yılı gibi çeşitli özellikleri açısından incelenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, AÖF, Açıköğretim Lisesi, AÖL, Türkiye, Uzaktan eğitim, Araştırmalar,

GENERAL EVALUATION ON THE RESEARCHES WHICH ARE CONDUCTED ON OPEN EDUCATION FACULTY AND OPEN HIGH SCHOOL APPLICATIONS

Prof. Dr. Ugur DEMIRAY
Asist. Prof. Dr. Mediha SAĞLIK

ABSTRACT

Researches have very important role in the process for deep reading to reaching of knowledge, evaluation of knowledge and social system and occurring of the societies. Besides of the traditional education systems, distance education systems applications are taking a place in Turkish society as being very important educational institute. One and most important application of these is Anadolu University Open Education Faculty (OEF) application at higher education level. OEF has huge student numbers and experience since 20 years. The other one is Open High School (OHS) application which has established in 1992 by Ministry of Education at secondary education level, having ten-years experience. The third one is Open Primary School (OPS) application which established in 1998 at primary school level, having five-years experience.

In these period many researches are conducted on OEF and OHS. There is no any research on OPS up to now yet. In this paper researches are evaluated which conducted on OEF and OHS and evaluated by comparing with each other via content analyze method from point of view of research themes, publication kinds, publication languages, publication periods and, authors’ features ect,

Keywords: Anadolu University, Open Education Faculty, OEF, Open High School, OHS, Turkey, Distance Education, Researches.

GİRİŞ

Günümüz toplumlarında gelişme ve ilerleme yolunda en büyük silah olan bilgi, bir üründür. Bu ürün; adına bilim denilen sürecin bir sonucudur. Bu süreç, değişik uygulama biçimlerini içeren araştırmalar sürecidir. Karasar’ın tanımıyla araştırma temelde bir arama, öğrenme, bilinmeyenini biliniyor yapma, karanlığa ışık tutma, kısaca bir aydınlanma sürecidir. Bu süreç ise varolan durumdan özlenen duruma geçebilmek için gerekli kararları almada zorunlu olan verileri toplayıp değerlendirmedir. (Karasar 1998 S.22)

Araştırma sayesinde yeni bilgi yöntem veya yeni ürünleri daha farklı ve daha elverişli şartlarda elde etmek mümkün olur. Bu nedenledir ki, teknik ve ekonomik gelişmelerin temelinde araştırmalar yer almaktadır (Arıkan, 2000, s. 25).

Araştırma, genel bir değerlendirmeye toplumlar için, daha özele inerek toplumdaki kurumlar, sistemler, oluşumlar için özel bir önem taşımaktadır.

Toplumsal açıdan oldukça önemli bir kurum olan eğitim sistemlerinde örgün eğitimin yanı sıra işleyen uzaktan eğitim sistemi de Türkiye’de önemli uygulama alanı bulmaktadır. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi (AÖF) 1982-1983 yılında eğitim faaliyetlerine başlamış 20 yıllık geçmişe sahip olan, çok büyük öğrenci kitlesine hizmet veren bir yükseköğretim uygulamasıdır. Milli Eğitim Bakanlığı Açıköğretim Lisesi (AÖL) ise 1992-1993 yılında eğitime başlamış ve bugün 10 yıllık bir geçmişe sahiptir. Beş yıllık bir geçmişe sahip olan, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak işleyen Açıköğretim (AİL) uygulaması 1997-1998 öğretim yılında ilköğretim düzeyinde uzaktan eğitim hizmeti vermeye başlamıştır. Bu geçen süreler içinde her iki uygulama alanı da, başlangıçlarından bu yana çok sayıda araştırmaya konu olmuştur.

AÖF ve AÖL uygulamalarına ilişkin kitap, makale, sempozyum bildirimleri, rapor ya da tez çalışması gibi değişik çalışmalar, belli zaman dilimlerinde derlenmiştir. Bunlardan AÖF ile ilgili olan çalışmalar, “Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi ile İlgili Olarak Yapılan Çalışmalar Kaynakçası” adıyla 1982-1990 yıllarını kapsayan sekiz yıllık çalışmalar derlenmiş, 1. Basım Türkçe ve İngilizce olarak yayınlanmıştır. 1992 yılına gelindiğinde aynı çalışma, 1982-1992 yıllarını kapsayan ve on yıllık süreyi kapsayacak şekilde güncelleştirilerek Türkçe ve İngilizce olarak yayınlanmıştır. Bu sırada çalışmanın onar yıllık periyotlar ile yapılmasının yararlı olacağı düşünülmüştür. Ancak 1997 yılına gelindiğinde onar yıllık aralarla gerçekleştirilen çalışmaların gerek elde edilmesi ve gerekse de indeks çalışmasının zor olacağı düşünülmüş ve bu tür çalışmaların beşer yıllık sürelerle daha sağlıklı ve güncel olacağı kararına ulaşılmıştır. Bu nedenle çalışmanın 1992-1997 yıllarını kapsayacak biçimde güncelleştirilmesi gerçekleştirilmiş ve çalışma 3. Basım olarak İngilizce olarak yayınlanmıştır. Bu çalışmanın Türkçe 3. versiyonu çeşitli nedenlerle yayınlanamamıştır. Aynı çalışma 2002 yılında yine beş yıllık süreyi de içerecek biçimde 1997-2002 yıllarında gerçekleştirilen çalışmaları kapsayarak Prof. Dr. Uğur Demiray’ın çalışma yürütücüsü olarak görev aldığı ve Yard. Doç. Dr. Özden Candemir, Yard. Doç. Dr. Ayşe İnceelli, Arş. Gör. Figen Ünal tarafından Türkçe ve İngilizce olarak 4. Basımına hazırlanmıştır. Şu günlerde çalışmanın elektronik kitap olarak yayınlanma hazırlıkları yapılmaktadır.

AÖL ile ilgili çalışmalar ise 1992-1997 yıllarını kapsayan 1. Basımı Prof. Dr. Uğur Demiray tarafından “Kuruluşunun 5. Yılında Açıköğretim Lisesi ile İlgili Çalışmalar Kaynakçası” adı ile Türkçe olarak yayınlanmıştır. Çalışmanın 2. Basımı 1997-2002 yıllarındaki çalışmaları da içerecek biçimde, proje koordinatörlüğünü Prof. Dr. Uğur Demiray ve Zehra Adıyaman’ın yaptığı, Yard. Doç. Dr. Ayşe İnceelli, Yard. Doç. Dr. Özden Candemir, Arş. Gör. Figen Ünal ve Hülya Günay’dan oluşan çalışma grubunca “Kuruluşunun 10. Yılında Açıköğretim Lisesi ile İlgili Çalışmalar Kaynakçası (1992-2002)” adı ile 2. versiyon olarak Türkçe ve İngilizce olarak yayınlanmıştır.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bilim tasnif demektir çünkü gerçeği aramada ve bilimsel yöntemi uygulamada ilk ve önemli aşama, bilgilerin ya da olguların tasnif edilmesidir. Sınıflandırma, gözlemlerin daha kolay anlaşılmasını ve mukayeselerinin yapılarak sonuca ulaşılmasını sağlar. (Arıkan, 2000, s.7) Bu çalışmada da Açıköğretim Fakültesi ve Açık Lise uygulamalarını araştırma konusu edinen çalışmaların içerik analizi yöntemine dayalı olarak konuşturılması amaçlanmıştır. Bu amaçla ileride AÖF ve AÖL uygulaması konusunda çalışacak olan araştırmacılara ön bilgiler sağlanmış olacaktır.

YÖNTEM

1. Araştırma Modeli

Araştırma; tarama modeli ile gerçekleştirilen kaynakça çalışmalarının içerik çözümlemesi yöntemine dayalı olarak konuşturma ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamındaki çalışmalarla ilgili olarak, saptanan başlıklarda nicel ve nitel çözümlenmeler yapılmıştır.

2. Evren ve Örneklem

Türkiye’de uzaktan eğitim uygulamalarını konu edinen çalışmaların tümü bu araştırmanın hem evrenini hem de örneklemi oluşturmaktadır. Bu neden ile araştırmada Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi (AÖF) ile ilgili olarak gerçekleştirilen toplam 312 çalışma ve Milli Eğitim Bakanlığı Açıköğretim Lisesi ile ilgili 110

çalışma ele alınarak üzerinde çalışılmıştır. AÖF uygulaması ile ilgili olarak 26 çalışma, yalnızca ana başlık ve yayın bilgileri olarak verildiğinden, bu çalışmalar araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Bir diğer anlatımla araştırmanın örneklemini 286 AÖF, 110 AÖL olmak üzere toplam 396 çalışma oluşturmaktadır. Açıkilköğretim uygulaması ile ilgili olarak herhangi bir çalışma yapılmadığından bu araştırmada kapsama dahil edilmemiştir.

3. Veri Toplama ve Çözümleme Tekniği

AÖF için 286, AÖL için 110 olmak üzere toplam 396 çalışmanın yer aldığı kaynakçalarda, belirlenen araştırmalar özetleriyle birlikte yer almış, özetleri verilen çalışmalar da bu araştırmanın verilerini oluşturmuştur. Araştırmaya önce, bir uzaktan eğitim sistemi incelenirken ele alınması gereken başlıca konuların, kaynak taraması yardımıyla belirlenmesiyle başlanmıştır. Bu çalışma sonucunda 18 konu başlığı ve diğer başlığı olmak üzere, toplam 19 temel konu inceleme konusu saptanmıştır. Araştırma; hem AÖF hem de AÖL için ayrı ayrı olmak üzere; inceleme konuları açısından çalışmanın yayın türü; yazım amacı, yayın dili, yazar sayısı, cinsiyet ve yayım yılı açılardan tek tek sorgulanmak üzere oluşturulan bir kayıtlama yönergesi ve bu yönerge doğrultusunda hazırlanan kodlama yönergesi aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Tablolar, iki bölüm için oluşturulan iki ayrı kodlama yönergesinden yola çıkarak oluşturulmuş, veriler sayı ve yüzde olarak ifade edilmiştir. AÖF ve AÖL çalışmalarına ilişkin veriler; hem her bir uygulama alanı için, hem de karşılaştırmalı incelemeye olanak tanınması açısından aynı tablo içinde verilmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırma amaçları doğrultusunda araştırılan ve tablolaştırılmış veriler aracılığıyla elde edilen bulgu ve yorumlar yer almaktadır.

1. Çalışmaların Konularına Göre İncelenmesi

Bu başlık altında, araştırma kapsamındaki çalışmaların hangi konularda, ne yoğunlukta yapıldığı saptanmaya çalışılmıştır. Konular: genel olarak sistemin işleyişi-uygulamalar, eğitim ortamları- materyalleri (basılı materyal, radyo, televizyon, video, internet, bilgisayar destekli eğitim, telekonferans, ve yüz yüze eğitim-danışmanlık hizmetleridir), öğrenci-mezun profili-tutum ve davranışları, destek hizmetler olarak bürolar, merkezler ve iletişim, tarihsel ve kuramsal yaklaşımlar alandaki araştırmaları konu edinen çalışmalar gibi eğitim ortamlarıdır.

AÖF ve AÖL'e ilişkin gerçekleştirilen çalışmaların temel olarak ele aldıkları konu alanlarına göre dağılımı, Tablo:1'de özetlenmiştir:

Tüm materyal başlıkları toplandığında, Tablo:1'de AÖF uygulamasında en yoğun çalışma konusu, %38.5 oranıyla, eğitim materyallerini konu alan çalışmalar olduğu görülmektedir. 1982 yılından bu yana süregelen uzaktan eğitim uygulamalarında eğitim materyallerinin incelenmesinin ağırlıkta olması olağan görülmelidir. Ayrıca bu durum araştırma için beklenen bir durum olarak değerlendirilmelidir. Bu eğitim materyalleri içinde ise radyo-televizyon-video gibi görsel işitsel araçlara ilişkin çalışmalar ağırlık kazanmaktadır. Bilindiği gibi bu tür araçlar, uzaktan eğitimde ana ders materyali değil, yardımcı materyallerdir. Basılı materyaller temel ders materyali olarak, daha az incelenmiştir. Televizyon, video gibi görsel, işitsel yardımcı ders materyallerinin daha fazla incelenmesi Anadolu Üniversitesi tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu durum ise bu incelemeleri yapanların ağırlıklı Anadolu Üniversitesi televizyon ve yayım birimindeki akademisyenlerin yüksek lisans ve doktora düzeyindeki ve diğer bilimsel çalışmalarında, bu konulara yönelmelerinden kaynaklandığı ileri sürülebilir.

İnternet ortamı, temel eğitim ortamlarından biri olarak AÖF'de Bilgi Yönetimi Önlisans Programı ile 2001 yılında devreye girmiş, İngilizce Öğretmenliği Önlisans Programı'nda da yeni kullanılmaya başlamıştır. Bu iki bölüm dışındaki tüm AÖF bölümleri için internet, destek hizmetlerde kullanılmaktadır. Buna karşın AÖF çalışmaları içinde internete ayrılan oran %6.6'dır ve görsel-işitsel materyallerden sonra ikinci sıradadır. Bu durum bizi, AÖF'ün uzaktan eğitim uygulamasında teknolojiye ağırlık verdiği ve bu konuların önemli ölçüde araştırıldığı yorumuna götürülebilmektedir.

Son yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı (<http://www.meb.gov.tr>) ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü de (<http://www.egitek.meb.gov.tr>), internet sayfalarında bulunan Açıköğretim Kurumları başlığı altında AÖL öğrencilerine, çeşitli duyurular, sınav tarih ve sonuçları, yönetmelikler, Bilgiye Ulaşma Merkezi (BİM) gibi çeşitli konularda destek hizmetler vermektedir.

Buna karşın AÖL çalışmaları içinde, bu konulara ilişkin hiç çalışma yer almamaktadır. Bu durum da AOL hakkında araştırma yapanlar için bu konuların henüz yeterince araştırma problemi olarak görülmediği söylenebilir.

AÖL çalışmalarının genel eğitim materyalleri-ortamları açısından konu dağılımında yer alma oranı ise (%17.3) ikinci sıradadır. Hatırlanacağı gibi bu durum Açıköğretim Fakültesi ile ilgili çalışmalarda birinci sırada görülmekte idi AÖF'ün yirmi yıllık, AÖL'ün ise on yıllık bir uygulama geçmişi olduğu söz konusu olduğunda bu durumun beklenen yönde bir durum olduğu görülmelidir.

AÖL çalışmalarında ilk sırayı, %30 oranıyla sistemin genel tanıtımını, işleyişini konu alan çalışmalar almaktadır. Aynı konu başlığı AÖF ile ilgili çalışmalar için %34.6 oranıyla ikinci sırada yer almasına karşın, AÖL'e oranla daha çoktur.

Yine bu konuda da AÖF'ün yirmi yıllık, AÖL'ün ise on yıllık bir uygulama geçmişi olduğu göz önüne alındığında geçen bu süre içerisinde AÖF'ün sistemin genel tanıtımı, sistemin işleyişi, değerlendirilmesi, sorunların ortaya konması açısından önemli görülmesi olağan görülmelidir. Nitekim AÖL açısından benzer konudaki çalışmalar oran olarak pek farklılık göstermemekte, ancak on yıllık süre içerisinde nicel açıdan AÖF'den geride görülmektedir. Bir diğer deyişle AÖL'e ilişkin gerçekleştirilen çalışmalarda da (110 çalışmanın) yaklaşık üçtebir oranda AÖF çalışmalarında olduğu gibi sistemin genel tanıtımı, işleyişi, değerlendirilmesi, sorunların ortaya koyulması konuları çalışılmıştır.

Sisteme devam eden öğrencilerin tanınması, onların belli konulardaki tutum ve davranışlarının gözlenmesi, uygun eğitim ortamlarının planlanması açısından önem taşımaktadır. Benzer olarak da mezunların izlenmesi, sistemin onlara gerek akademik gerekse de yaşam pratiğindeki katkıları ve amaçların gerçekleşme oranlarının değerlendirilmesi açısından önemli görülmektedir. AÖF ve AÖL'e ilişkin gerçekleştirilen çalışmalar öğrenci ve mezun çalışmaları açısından değerlendirildiğinde; öğrenci profili incelemeleri AÖL için, diğer konu ağırlıkları içinde üçüncü önemli konu olarak (%15.5) görülmektedir.

AÖF açısından bu oranın %5.2 düzeyinde olduğu olduğu gözlenmektedir. Bu farklılık oransal açıdan yaklaşık üç kat gibi görülürken bu fark nicel açıdan önemli görülmemektedir. (AÖL 17çalışma, AÖF 15 çalışma)

Ancak burada AÖL'ün on yıllık uygulama geçmişi gözönüne alındığında araştırmacıların AÖL öğrencilerinin profili konusunda AÖF'ten fazla çalışma gerçekleştirmiş olması, onların bu konuyu önemsemeleri ya da bu konudaki gereksinmelerini gidermek üzere araştırmacılardan bu konunun incelemesi konusunda kurumdan gelen istek olarak da değerlendirilebilir.

Yalnızca mezunlar açısından bakıldığında ise, AÖL ile ilgili çalışmaların oranı oldukça az gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu oranlar AÖF %3.1 (9 çalışma), AÖL %1.8 (2 çalışma) şeklindedir. Aradaki oransal fark dört kattan daha fazladır. AÖF'ün 16.dönem mezun, AÖL'ün ise 7. dönem mezun verdiği düşünüldüğünde gerçekleştirilen çalışmalar arasındaki fark beklenen bir durum olarak değerlendirilebilir.

TABLO: 1
Çalışmaların Konularına Göre Dağılımı

	YAYIN (KONU) ALANLARI					
	AÖF		AÖL		TOPLAM	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
SİSTEMİN İŞLEYİŞİ GENEL	99	34.6	33	30	132	33.3
EĞİTİM MATERYALLERİ GENEL	9	3.1	5	4.6	14	3.5
BASILI MATERYAL	13	4.6	3	2.7	16	4
RADYO-TV-VİDEO	42	14.7	7	6.4	49	12.4
DANIŞMANLIK YÜZ-YÜZE EĞİTİM	4	1.4	2	1.8	6	1.5
İNTERNET UYGULAMALARI	19	6.7	-	-	19	4.8
BİLGİSAYAR DESTEKLİ EĞİTİM	11	3.9	-	-	11	2.8
TELEKONFERANS	2	0.7	-	-	2	0.5
ÖĞRENCİ/PROFİL-ÖĞRENME DURUM	15	5.2	17	15.4	32	8.1
MEZUNLAR	9	3.1	2	1.8	11	2.8
YENİ TEKNOLOJİLER	10	3.5	2	1.8	12	3
ÖLÇME-DEĞERLENDİRME SINAVLAR	6	2.1	5	4.6	11	2.8
TARİHSEL YAKLAŞIM	11	3.8	5	4.6	16	4
KURAMSAL YAKLAŞIM	10	3.5	1	0.9	11	2.8

HİZMET İÇİ EĞİTİM	3	1.1	-	-	3	0.8
ARAŞTIRMA-LİTERATÜR	9	3.1	4	3.6	13	3.3
BÜROLAR MERKEZLER	1	0.3	14	12.7	15	3.8
İLETİŞİM HALKLA İLİŞKİLER	4	1.4	1	0.9	5	1.2
DİĞER	9	3.1	9	8.2	18	4.6
TOPLAM	286	100	110	100	396	100

Öğrencilerin çeşitli işlemlerini gerçekleştirme ve sorunları çözme açısından, büro ve öğrenci merkezleri, sistemin önemli parçalarıdır. AÖF çalışmalarında bu konu, tek başına yalnızca bir çalışmada ele alınmış, AÖL çalışmalarında ise %12.7 gibi bir oranla ve 14 çalışma ile 4. önem sırasına yerleşmiştir.

AÖL ile ilgili çalışmaların daha çok bu merkezlerin iyileştirilmesi, yurt çapında değişik merkezlerde örgütlenmesine ilişkin model çalışmaları olduğu gözlenmiştir. AÖF için ise, özetlerden çok açık ortaya çıkmasa da, konunun genel olarak sistemin işleyişi ve uygulamalar kapsamında ele alındığı kanısına ulaşılmıştır.

Tarihsel araştırma; olayların geçmiş zaman içindeki gelişimini araştırır. Tarihsel araştırma “ne idi” sorusunun cevabını verir ya da cevabın aramaya yöneliktir. Her araştırma probleminin geçmişi vardır. Ancak bazı araştırmalar sadece tarihsel özelliktedir. (Arlı ve Nazik 2001 s.6) Tarihsel yaklaşım başlığı altında incelenen çalışmalar, her iki sistemi de gerek Türkiye’deki uzaktan eğitim çalışmaları içinde, gerekse incelenen sistemin başlangıcından bu yana yapılan incelemeler yer almaktadır. Bu oranlar AÖF için %3.9, AÖL için ise %4.5’dir. Oranlar arasında önemli fark görülmemektedir.

Kuram; birtakım olguları ve olgusal ilişkileri açıklayan kavramsal bir sistemdir. (Karasar 1998 s.9) Kuramsal yaklaşımlar başlığı ise, uzaktan eğitim kuramları ve bu doğrultuda uygulamalara bakışı kapsamaktadır. Bu oranlar AÖF için %3.5, AÖL için ise %0.9’dır. Oranlar arasında AÖF çalışmalarında üç kat gibi önemli fark görülmektedir. Bu durum, AÖF’e ilişkin yapılan çalışma sahiplerinin hemen hepsinin akademisyen kökenli olmaları gösterilebilir.

Uzaktan eğitim sistemlerinde birincil ölçme-değerlendirme sistemi olan sınavlarla ilgili olarak da, yalnızca bu konunun işlendiği az sayıda çalışma gözlenmiştir. Bu çalışmalar AÖF ile ilgili olarak %2.1 (6 çalışma), AÖL ile ilgili olarak da %4.5 (5 çalışma) oranındadır. Her ne kadar AÖL çalışma oranları yüksek gibi görünüyorsa da bu oran toplam AÖL çalışma sayısı ile ilgilidir. AÖF ile ilgili olarak daha fazla çalışma yapılmış olmasına karşın, AÖF için gerçekleştirilen 312 çalışma arasındaki oranı AÖL’ün gerisinde kalmıştır. Gerçekte veriler açısından, niceliksel olarak önemli bir fark olmamasına karşın, oransal olarak farklılık göstermektedir.

Ayrıca bu tür değerlendirmelerin de, öğrenciler başlığı altında yapılan çalışmalar içinde yer almış olması olasıdır. AÖF için, “deneme sınavları” başlığı altında, internet aracılığıyla öğrencilerin çeşitli derslerden kendi başarılarını değerlendirdiği sınavlara ise, internet başlığı içindeki çalışmalarda değinilmiştir.

AÖF ve AÖL ilgili olarak gerçekleştirilen çalışmaların yukarıda sözü edilen konu başlıkları ile örtüşmemesi durumu, diğer başlığı altında toplanmıştır. Bu çalışmalar ise, basındaki yansımalar, yeni alan önerileri gibi konular yer almıştır ve nicel açıdan da farklılık gözlenmemektedir. Oransal farklılığı ise daha önce sözü edilen AÖF ve AÖL ile ilgili olarak gerçekleştirilen toplam çalışmaların farklılıklardan kaynaklandığı burada da geçerlidir.

2. Çalışmaların Yayın Türü Açısından İncelenmesi

Çalışmaların yayın türlerine göre yapılan dökümleri sonucunda elde edilen veriler Tablo:2’de özetlenmiştir. Tablo:2’deki verilere incelendiğinde, toplam çalışmalar içinde en yüksek orandaki yayın türünün %26.8 oranında makaleler olduğu görülmektedir.

Konuya AÖF açısından bakıldığında ilk dört sıradaki yayın türü aşağıdaki gibidir:

- Yurt içi ve yurt dışındaki çeşitli dergilerde yayımlanan makaleler %31.1
- Uluslararası sempozyumlarda sunulan bildiriler %23.4
- Kitap %17.9
- Ulusal sempozyumlarda sunulan bildiriler %13

TABLO: 2
Çalışmaların Yayın Türlerine Göre Dağılımı

	YAYIN TÜRÜ					
	AÖF		AÖL		TOPLAM	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
Kitap	51	17.9	14	12.7	65	16.4
Makale	89	31.1	17	15.5	106	26.8
Ulusal Bil.	37	13	15	13.6	52	13.1
Uluslar arası bil.	67	23.4	9	8.2	76	19.2
Rapor	3	1.1	4	3.6	7	1.8
Yüksek Lisans Tezi	23	8.1	11	10	34	8.6
Doktora Tezi	7	2.4	-	-	7	1.8
Çoğalt.-HİE Not.	-	-	35	31.9	35	8.8
Diğer	9	1.2	5	3.5	14	3.5
TOPLAM	286	100	110	100	396	100

Bu verilerde dikkat çeken nokta; ulusal ve uluslar arası nitelikte sunulan bildiri düzeyindeki çalışmaların toplam %32.3 oranındaki yüksekliğidir.

Özellikle yabancı katılımcıların bulunduğu toplantılarda sunulan ve tartışılan konuların, sistemin diğer ülkelere tanıtılması ve oralarındaki uygulamalar ile karşılaştırılması açısından fırsatlar sunmak olarak görülmelidir. AÖL çalışmalarında yayın türü açısından ilk dört sıra;

- Çoğaltma-Hizmet İçi Eğitim Materyali %31.9
- Çeşitli dergilerde yayınlanan makaleler %15.5
- Ulusal sempozyumlarda sunulan bildiriler %13.6
- Kitap %12.7 şeklindedir.

Birinci sırada yer alan yayın türünün hizmet içi çalışmalara özel çoğaltmalar olması, bu çalışmalara ulaşmak isteyen diğer araştırmacılar için bir engel olarak görünüyor. Milli Eğitim Bakanlığı internet sayfalarında yayınlar ile ilgili bir link bulunmasına karşın, buradan AÖL ile ilgili yayınlanmış bazı çalışmaların ancak özetlerine ulaşılabilen ancak çoğaltma türü çalışmalara ulaşamamaktadır. Sıralamadaki diğer yayın türlerinin ise daha çok yurt içi ve Türkçe yayınlarla sınırlı olduğu gözlenmektedir. AÖF'e ilişkin yayın türlerinin AÖL'e oranla nicel ve oran açısından fazla görülüyor olması, gerek AÖF'ün daha eski bir kurum olması ve bu konuda çalışanların çoğunluğunun akademik kökenli olmasından kaynaklandığı ileri sürülebilir.

AÖF ve AÖL uygulamalarına ilişkin toplam 41 tez çalışması saptanmış, bu sayının toplam çalışmalar içindeki yüzdesi ise 10.4 olarak hesaplanmıştır. Tezlerden 34'ü yüksek lisans, 7 tanesi ise yalnızca AÖF uygulamalarına ilişkin doktora tezleridir.

3. Çalışmaların Amaçlarına Göre İncelenmesi

Amaçları açısından çalışmalar; durum saptama, durum saptama-öneri getirme, açıklayıcı araştırmalar ve öneri-model başlıkları açısından incelenmiştir. Bu başlıklara göre veriler, Tablo:3'de özetlenmiştir.

TABLO: 3
Çalışmaların Amaçlarına Göre Dağılımı

	AMAÇ					
	AÖF		AÖL		TOPLAM	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
Durum saptama	179	62.6	74	67.3	253	63.9
Durum Sap-Öneri	69	24.1	25	22.7	94	23.7
Açıklayıcı araş.	16	5.6	-	-	16	4
Model-Öneri	21	7.3	6	5.5	27	6.8
Kodlanamaz	1	0.4	5	4.5	5	1.3
TOPLAM	286	100	110	100	396	100

Tablo:3'deki veriler doğrultusunda; hem genel toplam açısından (%63.9), hem de her iki uygulama alanı açısından (AÖF %62.6–AÖL %67.3) durum saptamaya yönelik çalışmaların ağırlıkta olduğu gözlenmektedir. Bu tür araştırmalar, doğrudan toplumsal yaşamın; kurumların, program uygulayanların, kamuoyu ve pazar araştırması yapanların başvurdukları araştırma türleridir.

Bu tür araştırmalarda bulgular, diğer araştırma türleri için veri olarak kullanılabilir, bu bulgulara dayanılarak başka araştırmalar için sayıtlar ve varsayımlar geliştirilebilir. (Aziz 1994 s.29) Yapıldığı konuda, saptamalara veya ortaya çıkan sorunlara dikkat çekmeleri, sistemi çeşitli yönleriyle ortaya koymayı amaçlayan bu tür çalışmalar, ilgili kişilerin yararlanması açısından önem taşımaktadır.

Özellikle yabancı dilde yazılan bu tür çalışmalar, yabancı araştırmacılar için de önemli kaynak oluşturma durumundadır. Öneri getirme boyutunu kapsayan diğer üç başlığın toplam oranı ise %34.8 olup, saptama çalışmalarının yaklaşık yarısı kadardır.

Gerek durum saptama gerekse de diğer başlıklardaki araştırmaların niceliksel ve oransal büyüklükleri ile AÖF ve AÖL açısından dağılımları önemli farklılıklar içermemekte ve durum araştırma boyunca beklenen bir durum olarak değerlendirilmelidir.

Açıklayıcı Araştırmalar; durum saptama araştırmalarından biraz daha ileriye giderek, durum saptadığı olgular arasındaki ilişkileri de araştırmaya, ortaya çıkarmaya çalışır. Amaç, araştırma konusu olan iki ya da daha fazla olgu arasındaki ilişkileri ortaya koymaktır. Bu tür araştırmalara “ilişki araştırıcı araştırmalar” da denir. (Aziz, 1994, s.29)

Bu tür araştırmalar AÖF ile ilgili çalışmalarda %5.6 olmakla birlikte AÖL ile ilgili çalışmalarda bu türe rastlanmamıştır. Öneri-model türü araştırmalar ise AÖF ile ilgili olarak %7.3, AÖL için ise %5.5 oranındadır. Bu oranlar dikkate alındığında ilişki araştırıcı araştırmaların yeterince yapılmadığını belirtmek yanlış olmayacaktır.

4. Çalışmaların Yazım Dili Açısından İncelenmesi

Gerek AÖF, gerekse de AÖL ile ilgili olarak gerçekleştirilen çalışmaların yazım dili incelemesi; Türkçe, İngilizce, Almanca, İtalyanca başlıklarında gerçekleştirilmiştir. Elde edilen verilere ilişkin dağılım Tablo:4'de özetlenmektedir.

TABLO: 4
Çalışmaların Yazım Diline Göre Dağılımı

	ÇALIŞMALARIN YAZIM DİLİ					
	AÖF		AÖL		TOPLAM	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
Türkçe	201	70.3	101	91.8	302	76.3
İngilizce	80	28	4	3.6	84	21.2
Almanca	3	1.1	-	-	3	0.8
İtalyanca	1	0.3	-	-	1	0.2
Kodlanamaz	1	0.3	5	4.6	6	1.5
TOPLAM	286	100	110	100	396	100

Çalışmaların büyük çoğunluğunu, %76.3 oranı ile Türkçe yazılmış çalışmalar oluşturmaktadır. Burada dikkat çeken bir nokta ise, AÖF ile ilgili olarak gerçekleştirilen ve yabancı dilde yapılan yayınların oranının %29.4 olması yanında, AÖL alanındaki yabancı dilde yapılan çalışmaların oranının yalnızca %3.6 olmasıdır. Yayın türleriyle birlikte değerlendirildiğinde (Bkz. Tablo:2), hizmet içi çalışma amaçlı yayınların çokluğu ve uluslararası bildirilerin azlığı göz önüne alındığında, sonuç daha anlamlı olarak görülebilmektedir. AÖF açısından durum daha farklıdır. Uluslararası sempozyumlarda sunulan bildirilerin yazım dilinin çoğunlukla İngilizce olması ve yurt dışı yayınlarda yer alan makaleler oranı yükseltmektedir. Konunun bir başka yönü ise, AÖF'ün yükseköğretim düzeyinde bir uygulama olması, dolayısıyla alanda çalışan kişilerin büyük çoğunluğunu da akademisyenlerin oluşturması anlamını taşımaktadır.

5. Çalışmaların Yazarlar Açısından İncelenmesi

Bu araştırmaya kaynak olan iki derleme çalışmasında, yazarların akademik unvanları veya çalışma alanları belirtilmemektedir. Yazarlar ilgili olarak elde edilecek diğer veriler ise yazarların uyrukları, cinsiyeti ve kaç yazarlı olduğu (yazar sayısı açısından) ile sınırlı kalmaktadır. Yazar açısından inceleme başlığı, bu iki bilgiyi kapsamaktadır.

5.1. Yazarların Uyruğu Açısından İncelenmesi

Gerek AÖF, gerekse de AÖL ile ilgili olarak gerçekleştirilen çalışmaların yazarları uyrukları açısından incelenmek istenmiş ancak verilerde uyruklarının belirlenmesi zorluğu ile karşılaşmıştır. Bu neden ile yazarlar Türk, yabancı ve ortak yazar olarak sınıflamaya gidilmiştir. Elde edilen veriler Tablo:5’de özetlenmiştir.

TABLO: 5
Gerçekleştirilen Çalışmaların Türk, Yabancı ve Ortak Olması Açısından Dağılımı

	ÇALIŞMA SAYISINA GÖRE UYRUK									
	TÜRK		YABANCI		ORTAK		KODLANAMAZ		TOPLAM	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
AÖF	245	85.7	33	11.5	5	1.8	3	1	286	72.2
AÖL	105	95.5	-	-	1	0.9	4	3.6	110	27.8
TOPLAM	350	88.4	33	8.3	6	1.5	7	1.8	396	100

AÖF alanında yabancı araştırmacıların daha fazla çalıştığı (bkz. Tablo:5), toplam 84 adet yabancı dilde yazılmış çalışmanın 33 tanesinin yabancı yazarlar tarafından yazıldığı AÖL ile ilgili çalışmalarda yabancı yazarların bulunmadığı ve yabancı dilde gerçekleştirilen 4 çalışmanın ise Türk yazarlar tarafından yapıldığı gözlenmiştir.

Bu durum AÖF’ün daha dışa dönük yapısının olduğu, yabancı araştırmacılara açık olduğunu ve dış ilişkilerini geliştirdiği şeklinde yorumlanabilir. Kodlanamaz sütununda yer alan çalışmaların kodlanamazlığı, anonim ya da kurum adı ile yayınlanmış olmasından kaynaklanmaktadır.

5.2. Yazarların Cinsiyet Açısından İncelenmesi

Tablo:6’da özetlenen yazarların cinsiyet durumu; genel toplamda erkek yazarların %59.9 oranıyla, kadın yazarların (%28.9) oranının yaklaşık iki katı olduğunu göstermektedir. Yine Tablo:6’da önemli bir bilgi de cinsiyetine göre yazarlar; AÖF ile ilgili çalışmalar için iki kat, AÖL için ise üç kat olarak erkeklerin çoğunluğu yönünde görülmektedir. Kadın yazar sayısı AÖL çalışmalarında daha da düşüş göstermektedir.(%20.7).

TABLO: 6
Yazarların Cinsiyetine Göre Dağılımı

	CİNSİYET							
	KADIN		ERKEK		KODLANAMAZ		TOPLAM	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
AÖF	58	31.5	109	59.2	17	9.2	184	76
AÖL	12	20.7	36	62.1	10	17.2	58	24
TOPLAM	70	28.9	145	59.9	27	11.2	242	100

“Kodlanamaz” seçeneğinin %11.2 gibi yüksek oranda çıkmasının nedeni; bu dökümün isimlerden yola çıkılarak yapılmış olmasıdır. Bazı yazarların yalnızca soyadı yer alırken, bazı yazarların isimlerinden cinsiyetlerini saptamak mümkün olmamıştır.

Saptananlar için ise, genel kabul gören kadın-erkek isimlerinden veya araştırmacıların tanıma bilgilerinden yola çıkıldığı için yanılma payı yüksek bir saptama olma olasılığının da belirtilmesi gerekli görülmüştür. Ancak veriler, yanılma payı dahilinde bile, erkek araştırmacı çoğunluğunu bozacak nitelikte görünmemektedir.

5.3. Çalışmaların Yazar Sayısı Açısından İncelenmesi

Bu bölümde çalışma sayısı değil, yazar sayısı temel alınmıştır. Toplam 396 çalışma, yine toplam 242 araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu durum Tablo:7’de özetlenmiştir.

TABLO: 7
Çalışmaların Kaç Araştırmacı Tarafından Gerçekleştirildiği?

	ARAŞTIRMACI SAYISI	TOPLAM %
AÖF	184	76
AÖL	58	24
TOPLAM	242	100

6. Çalışmaların Yazıldığı Yıla Göre İncelenmesi

AÖF öğretime 1982 yılında başlamış, dolayısıyla 20 yıllık bir geçmişi olan bir kurumdur. Bu 20 yıl beşer yıllık periyotlara ayrılarak incelenmiştir. AÖL ise, 1992 yılında öğretime başlamış ve 10 yıllık bir geçmişe sahiptir ve yıl açısından inceleme, yine beşer yıllık iki periyotta yapılmıştır. AÖF ve AÖL için gerçekleştirilen çalışmaların yıllara göre dökümü, Tablo:8'de özetlenmiştir.

TABLO: 8
Çalışmaların Yayınlandığı Yıla Göre Dağılımı

	ÇALIŞMANIN YAYINLANDIĞI YAZILDIĞI YIL					
	AÖF		AÖL		TOPLAM	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
1982 Öncesi	4	1.4	-	-	4	1
1982-86	26	9	-	-	26	6.5
1987-1991	90	31.5	1	0.9	91	23
1992-97	76	26.6	70	63.6	146	36.9
1998-2002	84	29.4	38	34.6	122	30.8
Kodlanamaz	6	2.1	1	0.9	7	1.8
TOPLAM	286	100	110	100	396	100

Tablo:8'deki verilere göre, AÖF'ün ilk 10 yılında 116 çalışma yapılırken, son 10 yılında 160 çalışma yapılmış, buna göre % 45'lik bir artış gerçekleşmiştir. AÖF'ün son yıllarda sistemine internet, telekonferans gibi uygulamaları da katması, yeni alan çalışmalarını getirmiştir. Tek tek yıl periyotları açısından en az çalışmanın ilk beş yılda gerçekleştiği görülmektedir.

AÖL ile ilgili çalışmalar için ilginç olan sonuç, ilk beş yıllık periyotta gerçekleştirilen çalışmaların oranı %63.4 iken son beş yıla bu oranın %34.6'a düşmesidir. Bir diğer deyişle ilk beş yıldaki periyotta gerçekleştirilen çalışmaların son beş yıla oranla yaklaşık iki kat düzeyinde olduğu söylenebilir.

Bu durum sistemin ilk yıllarda daha fazla irdelendiği yönünde bir bilgi vermektedir. Bir başka açıdan AÖL ile ilgili çalışmalar, gözle görülür bir şekilde azalmıştır. Aksine bu konu AÖF ile ilgili olarak gerçekleştirilen çalışmalarda artış gösteren bir eğilime sahiptir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak;

- AÖF ve AÖL uygulamaları konusunda yapılan çalışmaların önemli bir bölümünün lisansüstü tez çalışmaları, bildiri ve makale gibi akademik çalışmalarda kullanıldığı ortaya çıkmaktadır.
- AÖF ve AÖL konusunda halihazırda gerçekleştirilen çalışmaların daha sonra yapılacak olan çalışmalara ışık tutacağı ortadadır. Ancak bundan sonra gerçekleştirilecek çalışmaların daha ayrıntılı, içeriğe yönelik, karşılaştırmalı değerlendirme bazlı olması gerekliliği de gözlenmiştir.
- Bu gözlemin yanı sıra, yabancı araştırmacıların AÖL uygulamasına ilişkin hiçbir araştırma yapmadığıdır.
- Araştırmaların çok büyük bir çoğunluğu Türkçe dilinde gerçekleştirilmiştir.

- AÖL ve AÖF uygulaması konusunda yapılan araştırmaların çok büyük bir çoğunluğu erkek araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiştir.
- AÖL ve AÖF uygulaması konusunda yapılan araştırmaların AÖL için 1992-97 yıllarında AÖF için ise 1987-91 ve 1998-2002 yılları arasında daha fazla gerçekleştirildiği gözlenmiştir.
- AÖL ve AÖF uygulaması konusunda yapılan 396 araştırma toplam 242 araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir.
- AÖL uygulamasında, daha fazla kurum içi araştırmaya rastlanmakta ve bunlar hizmete özel olarak kurum içinde dağıtılmaktadır. AÖF uygulamasında bu duruma hemen hemen hiç rastlanılmamaktadır.

Çalışma sonrasında öneriler aşağıda sıralanmıştır.

- Uzaktan eğitim ve uygulamaları ile ilgilenen kurum ve kuruluşların araştırmaları çeşitlendirmek üzere yerli ve yabancı araştırmacıları motive ve teşvik etmelidirler.
- Kurum yada kuruluşlar araştırma yarışmaları, proje sunumları düzenlemeli ya da araştırma projelerine önerilerine açık olmalıdırlar.
- Bunun yanı sıra yine kurumlar ellerindeki veri kaynakları ile belgeleri araştırmacıların kullanıma amalı tersine onlara engel olmamalıdırlar.
- Araştırmalar genelden özele ve daha derinlemesine gerçekleştirilmelidir.
- Araştırmalar olabildiğince yerli ve yabancı uygulamaları ile karşılaştırmalı olarak gerçekleştirilmelidir.
- alışmalara katılan yerli ve yabancı araştırmacı sayısı artmalıdır.
- Çalışmaların yabancı dil versiyonları yabancı kurum, kuruluş ve araştırmacıların dikkatini çekeceğinden yabancı dille çevrilmeleri, yabancı dille yazılmış öz ya da özetlerinin kurum, kuruluş yada yazarlar tarafından ilgili alandaki veri bankalarına güncel olarak ulaştırılmaları sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Arıkan, Rauf. Araştırma Teknikleri ve Rapor Yazma, Gazi Kitabevi, Ankara. Ağustos 2000.
- Arlı, Mine ve Nazik, Hamil. Bilimsel Araştırmaya Giriş, Gazi Kitabevi, Ankara, 2001.
- Aziz, Aysel. Araştırma Yöntemleri-Teknikleri ve İletişim, Turhan Kitabevi, Ankara, 1994.
- Demiray, Uğur (Proje Yürütücüsü) Özden Candemir, Ayşe İnceelli, Figen Ünal (Yayına Hazırlayanlar). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi ile İlgili Olarak Yapılan alışmalar Kaynakçası 1982-2002, (Baskıda).
- Demiray, Uğur ve Adıyaman, Zehra. (Proje Koordinatörleri), Özden Candemir, Ayşe İnceelli, Figen Ünal, Hülya Günay. (Yayına Hazırlayanlar). Kuruluşunun 10. Yılında Açıköğretim Lisesi ile İlgili alışmalar Kaynakçası, Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü, Ankara 2002.
- Düzgün, Erol ve Diğerleri (Yay. Haz.). Sayılarla Açıköğretim Lisesinin 10 Yılı (2 Haziran 1992/2Haziran 2002), Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No:6, Ankara, 2002.
- Goldenberg, Sheldon. Thinking Methodologically, Harper Collins Publishers, New York 1992
- Karasar, Niyazi. Bilimsel Araştırma Yöntemi, Nobel Yayın Dağıtım , Ankara 1998.
- Potashnik, Michael and Joanne Capper. "Distance Education: Growth and Diversity", Finance & Development, published by the International Monetary Fund, March 1998 issue, USA.